

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

ТАРАНЕНКО ЛАРИСА ІВАНІВНА

УДК 811.111+801.6:801.81

ПРОСОДИЧНІ ЗАСОБИ АКТУАЛІЗАЦІЇ
АНГЛІЙСЬКИХ ФОЛЬКЛОРНИХ ТЕКСТІВ МАЛОЇ ФОРМИ
(експериментально-фонетичне дослідження)

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філологічних наук

Харків – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії, практики та перекладу англійської мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор

КАЛИТА Алла Андріївна,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут»,

професор кафедри теорії, практики

та перекладу французької мови.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор

КОЛЕГАЄВА Ірина Михайлівна,

Одеський національний університет

імені І. І. Мечникова,

завідувач кафедри лексикології та стилістики
англійської мови;

доктор філологічних наук, професор

ВАЛІГУРА Ольга Романівна,

Київський національний лінгвістичний університет,

завідувач кафедри східної філології;

доктор філологічних наук, професор

САМОХІНА Вікторія Опанасівна,

Харківський національний університет

імені В. Н. Каразіна,

завідувач кафедри англійської філології.

Захист дисертації відбудеться 30 травня 2016 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченого ради Д 64.051.27 у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна (61022, м. Харків, майдан Свободи 4, ауд. 7-75).

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою:
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.

Автореферат розіслано 27 квітня 2016 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченого ради

I. I. Морозова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Реферована дисертаційна робота присвячена встановленню просодичних характеристик усної актуалізації англійських прозових фольклорних текстів малої форми (далі ФТМФ) з урахуванням їхнього впливу на слухача. Дослідження здійснено на ґрунті сучасного функціонально-енергетичного підходу до вивчення фонетичних явищ, у межах якого використовується науковий інструментарій лінгвосинергетики.

Характерною рисою сучасної лінгвістики є тенденція до оновлення її провідних парадигм на основі застосування новітнього інструментарію міждисциплінарних досліджень. Природно, що вивчення просодичних засобів оформлення різноважанрових текстів, зокрема англійських ФТМФ, потребує звернення до методів багатофакторного аналізу. При цьому важливою ознакою такого вивчення стає визнана Р. Якобсоном надскладність дослідження просодичної будови тексту, яка пояснюється Ш. Баллі тим, що саме вона передає зміст розумових процесів, тобто думки і почуття. У цьому зв'язку Ж. Вандрієс підкреслює необхідність установлення ролі інтонації у вираженні почуттів модуляцією голосу, темпом мовлення, силою вимови того чи іншого слова або жестом, який супроводжує мовлення. За цих умов актуальним стає також звернення лінгвістів і психологів до вираження інтенцій мовця, впливової функції інтонації мовлення, до взаємозв'язку семантики і прагматики тексту та його інтонаційної структури.

Традиційно проблеми просодичного оформлення тексту розглядаються вітчизняними й зарубіжними дослідниками здебільшого у площині ролі інтонаційних засобів у вираженні прагматичних значень (Д. Бразил, А. Круттенден) і модальності (Т. М. Корольова, Г. Стівенсон); просодичної організації текстів різної жанрової та стилової належності (А. Й. Багмут, Ю. О. Дубовський, А. Уеннерстром); участі просодії у формуванні текстової єдності (Л. П. Блохіна, Д. Боліндже, І. Фужерон); інтеграційної ролі ритму в організації тексту (А. М. Антипова, Р. К. Потапова, С. В. Прокопенко); специфіки просодичного вираження емоцій (А. А. Калита, Н. Д. Куک, Е. О. Нушікян, П. Роуч); функціонально-семантичного аспекту інтонації тексту (Д. Кристал, Дж. П'єрехамберт, І. Г. Торсуєва) тощо.

Фольклорні тексти різних жанрів досліджуються вітчизняними і зарубіжними авторами, які наводять загальний опис лінгвістичних ознак текстів малої форми (У. Баском, Л. Дех, Г. Л. Пермяков, В. О. Самохіна), розглядають їхню структуру (А. Дандіс, Е. М. Мелетинський,

С. Ю. Неклюдов), аналізують специфіку *прагматичної спрямованості* текстів малої форми та особливості реалізації ними дидактичної функції (Р. М. Дорсон, В. Я. Пропп). Значна увага акцентується й на розгляді таких аспектів дослідження ФТМФ, як лінгвокультурний (А. В. Карасик, О. Т. Хроленко, Т. В. Цив'ян), міфopoетичний (А. Дандіс, О. О. Потебня), синергетичний (Л. С. Піхтовнікова, І. М. Яремчук) і когнітивний (О. Селіванова, М. Л. фон Франц, Р. П. Хонек), а також на вивченні *мовної організації ФТМФ* (Р. Д. Абрахамс, Ф. А. де Каро, Л. І. Плотнікова) і їхньої *інтонаційної будови* (Ч. Бірд, Н. В. Деркач, Ю. А. Мусієнко, Н. Ф. Немченко).

Утім існуючий доробок залишає відкритим питання енергетичного забезпечення функціонування просодичних засобів в оформленні англійських ФТМФ, вирішення якого потребує застосування нового функціонально-енергетичного підходу, вихідним елементом якого слугує запропонований А. А. Калітою принцип збереження емоційно-прагматичного потенціалу висловлення.

Актуальність дослідження визначається необхідністю поглиблення й експериментального підтвердження функціонально-енергетичного підходу як складової функціональної мовознавчої парадигми та обґрунтування на базі системності й синергізму теоретико-концептуальних положень щодо безпосереднього встановлення структурних (алгорitmічно-фабульна будова), комунікативних (комунікативно-прагматична спрямованість), когнітивних (концептуальний простір текстів й актуалізація фоноконцептів) та енергетичних (емоційно-прагматичний потенціал) характеристик просодичного оформлення англійських ФТМФ. Зазначене поглиблення особливо важливе, позаяк використання міждисциплінарного функціонально-енергетичного підходу у якості теоретико-методологічного підґрунтя дослідження дозволяє, з одного боку, здійснити розгляд просодичного оформлення цих текстів як складної багаторівневої енергетичної системи, що має антропосоціокультурну природу й вирізняється фізіологічним, емоційним і логічним рівнями стохастичного енергообміну, який забезпечує їхню усну реалізацію, з іншого – уможливлює визначення структурних, комунікативних, когнітивних єнергетичних виявів аналізованих текстів.

Запроваджений у роботі міждисциплінарний функціонально-енергетичний підхід сприяє вирішенню нагальної проблеми лінгвістики – виявленню інтерфейсу емоційних, прагматичних, семантичних і структурних факторів функціонування просодичних підсистем фольклорного тексту.

Зв'язок роботи з науковими темами. Дисертацію виконано відповідно до плану наукової теми кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут” “Дослідження взаємодії одиниць мови і мовлення: комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий, методичний та літературознавчий аспекти”, номер державної реєстрації 0111U006668. Тему дисертації затверджено вченого радою Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”, протокол № 4 від 6 квітня 2009 р.

Об'єктом дослідження слугує усна актуалізація англійських прозових ФТМФ.

Предметом є структурні, емоційно-прагматичні й когнітивні закономірності просодичного оформлення англійських прозових ФТМФ різної комунікативно-прагматичної спрямованості.

Мета дослідження полягає у встановленні закономірностей усної актуалізації англійських ФТМФ шляхом обґрунтування специфіки взаємодії просодичних засобів їхнього оформлення, зумовленої низкою структурних, комунікативних, когнітивних й енергетичних чинників, у межах розробленого у праці функціонально-енергетичного підходу.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- 1) узагальнити наукову інформацію щодо основних теоретичних і практичних питань функціонування англійських ФТМФ, установити закономірності їхнього породження та уточнити критерії визначення обсягу ФТМФ;

- 2) класифікувати ФТМФ за структурно-функціональними ознаками як методологічною основою для експериментального визначення спільних і диференційних просодичних засобів їхнього оформлення;

- 3) виявити концептуальний простір ФТМФ та встановити особливості взаємодії просодичних засобів у забезпечені ступеня сугестивності їхніх текстів;

- 4) виопрацювати інструментарій функціонально-енергетичного підходу для експериментально-фонетичного дослідження взаємодії просодичних засобів в актуалізації англійських ФТМФ;

- 5) експериментально встановити інваріантні й варіантні інтонаційні моделі реалізації досліджуваних жанрів англійських ФТМФ;

- 6) розробити новий метод міждисциплінарного експериментального вивчення сугестивного впливу ФТМФ на реципієнта.

Матеріалом дослідження слугують озвучені британськими дикторами англійські ФТМФ: 1) духовно-ідеологічної спрямованості (легенда, міф); 2) культурно-побутової спрямованості (прислів'я, казка); 3) креативно-

повчальної спрямованості (загадка, притча, анекдот) із фоноресурсів ВВС та ін. 2000-х років. Одницею аналізу є інтонаційні групи, актуалізовані у межах озвучених ФТМФ та іхніх окремих структурних компонентів. Обсяг матеріалу експериментального дослідження складає 49475 інтонаційних груп із 726 текстів загальною тривалістю звучання 24 год. 28 хв.

Методологічним підґрунтям дослідження слугують доведені в науці:

- *принцип антропоцентризму*, спрямований у синергетичну площину вивчення мовленнєвої діяльності індивіда (С. М. Єнікеєва, Р. Кольер, Ю. М. Лотман, Л. С. Піхтовікова);
- *комунікативний* (Н. Д. Арутюнова, Т. А. ван Дейк, Г. Г. Почепцов, Л. В. Солощук, І. П. Сусов, І. Є. Фролова, М. Халдей, С. О. Швачко, Дж. Юл) та *когнітивно-дискурсивний* (Л. Барсалоу, Л. Р. Безугла, Є. В. Бондаренко, С. А. Жаботинська, В. Кінч, І. М. Колегаєва, О. С. Кубрякова, Дж. Лакоф, Р. Ленекер, А. П. Мартинюк, О. І. Морозова, А. М. Приходько, Т. В. Радзієвська, І. С. Шевченко) підходи, які уможливлюють розкриття природи зв'язку між мовною формою, мовленнєвою субстанцією і розумовою діяльністю індивіда у процесі озвучення тексту;
- *загальнотеоретичні положення фонетики й фонології* щодо механізмів і закономірностей функціонування фонетичних засобів надсегментного рівня в актуалізації усного мовлення (А. М. Антипова, Д. Бразил, О. Р. Валігуря, А. А. Калита, Дж. О'Коннор, Д. Кристал, Н. Д. Свєтозарова, О. І. Стеріополо, М. С. Трубецької);
- *принцип збереження емоційно-прагматичного потенціалу висловлення* – основа енергетичної теорії мовлення А. А. Калити, який слугував вихідним конкретно-науковим принципом розробки обґрунтованого нами *функціонально-енергетичного підходу*, що має міждисциплінарний характер й уможливлює інтегроване висвітлення когнітивного, синергетичного, комунікативного та лінгвального аспектів просодичного оформлення ФТМФ як складної багаторівневої енергетичної системи.

У роботі сформовано комплексну **методику дослідження**, яка ґрунтується на загальних положеннях і методах системного аналізу. Аналітичний опис просодичного оформлення експериментальних текстів базується на методах *морфологічного аналізу й синтезу систем* з використанням елементів загальнонаукових (абстрагування, узагальнення, формалізація) та *емпірико-теоретичних* (аналіз, синтез, порівняння, ідеалізація) методів, а також функціонально-енергетичного й синергетичного аналізів для встановлення особливостей породження й актуалізації фоноконцептів висловлень. Обґрунтування методологічних основ дослідження виконано на підставі

загальнонаукових положень щодо моделювання та *графічної інтерпретації* його результатів. Методика проведення експериментально-фонетичного дослідження охоплює використання *емпіричних загальнонаукових методів* (порівняння, вимірювання, експеримент), *спеціальних методів установлення інваріантних моделей просодичного оформлення англійських ФТМФ: семантичного, аудитивного й акустичного аналізу* (комп'ютерно-осцилографічний, спектральний, іntonографічний), *порівняння й лінгвістичної інтерпретації* результатів дослідження. *Безрозмірний К-критерій* застосовано для обрахування кількісних показників змін і руху емоційно-прагматичного потенціалу висловлень у межах структурних компонентів тексту. За допомогою *енергограм висловлення* відтворено комплексну взаємодію інтонаційних параметрів і рівнів актуалізації емоційного й прагматичного потенціалів англійських ФТМФ та встановлено типові інтонаційно-енергетичні моделі їхньої актуалізації. *Методи кількісного аналізу* експериментальних даних використано для встановлення частотних показників просодичних параметрів ФТМФ. Аprobовано новий метод пошуково-прогностичного аналізу, спрямованого на виявлення особливостей сугестивного впливу ФТМФ на слухача.

Гіпотеза дослідження базується на припущення, що система засобів просодичного оформлення англійських ФТМФ, забезпечуючи за законами синергетики усну актуалізацію фольклорних творів, за умов саморозвитку мови як відкритої системи накопичує інваріантні й варіантні інтонаційно-енергетичні моделі, зумовлені архетиповими (притаманними всім жанрам) і типовими (що мають місце в окремому або суміжних жанрах) елементами структури й смислу та прагматичною спрямованістю фольклорних текстів різних жанрів.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні функціонально-енергетичного підходу до аналізу просодичного оформлення англійських прозових ФТМФ, на базі якого у роботі вперше:

- виявлено й систематизовано інваріанти просодичної організації англійських ФТМФ відповідно до алгоритмічно-фабульних моделей текстів кожного аналізованого жанру;
- систематизовано структурні, семантичні й функціональні характеристики англійських ФТМФ, які впливають на варіативність їхньої просодичної організації;
- змодельовано психо-енергетичні процеси взаємодії просодичних засобів актуалізації англійських ФТМФ з розподілом емоційно-прагматичного потенціалу висловлень на його складники;
- експериментально встановлено типові інтонаційно-енергетичні моделі усної реалізації досліджуваних ФТМФ;

- виопрацьовано узагальнену модель концептуального простору ФТМФ;
- обґрунтовано метод і експериментально досліджено просодичне оформлення ФТМФ, яке забезпечує сугестивний вплив на реципієнта.

У роботі також уточнено дефініції казки, міфу, легенди, притчі, анекдоту, загадки та прислів'я відповідно до функціонально-енергетичних чинників, що зумовлюють їхню усну актуалізацію.

Наукова новизна одержаних результатів може бути узагальнена у таких положеннях, що виносяться на захист:

1. Функціонально-енергетичний підхід є теоретичним інструментарієм міждисциплінарного рівня, базованим на розумінні фонетичних явищ як результату стохастичного породження мовлення, рушійною силою якого є психофізіологічна енергія з притаманною їй здатністю перерозподілу між лінгвальними й паралінгвальними засобами комунікації. Використання у його межах обґрунтованих у дисертації універсальної синергетичної моделі саморозвитку фоноконцептів, когнітивно-креативної моделі декодування тексту, синергетичної моделі психоенергетичного механізму його сугестивного впливу на слухача та енергограм висловлень, побудованих на підставі безрозмірного кількісного *K*-критерію рівня емоційно-прагматичного потенціалу озвучених текстів, забезпечує об'єктивний опис комплексної специфіки функціонування просодичних засобів в англійських прозових ФТМФ.

2. До ФТМФ належать установлені авторським графіко-аналітичним методом охоплюючого кута тексти легенд, міфів, казок, байок, притч, прислів'їв, загадок, повір'їв, скоромовок, заговорів, анекдотів тощо, а також тексти фольклорних жанрів поетичної й музичної природи (балади, частівки, лічилки) та тексти, що не існують самостійно без мовленневого контексту (приказки, погрози, прокляття, ритуальні заклики), обсяг яких не перевищує 2000 слів.

3 Різноманітні англійські прозові ФТМФ форми мають дидактичне призначення і розподіляються за комунікативно-прагматичною спрямованістю на три укрупнені класи: духовно-ідеологічні (міфи, легенди, балади), культурно-побутові (казки, прислів'я, приказки, повір'я) і креативно-повчальні (загадки, притчі, байки, анекдоти) тексти.

4. Усна актуалізація англійських прозових ФТМФ забезпечується за законами синергетики підсистемою просодичних засобів, яка протягом історичного саморозвитку англійської мови як відкритої системи накопичує певні інваріанти та варіанти інтонаційних моделей, зумовлені архетиповими і типовими елементами структури, смислу і прагматичної спрямованістю текстів різних жанрів.

5. Концептуальний простір ФТМФ постає у вигляді моделі, обмеженої площинами, які віддзеркалюють розвиток суперечностей між вимогами соціуму і потребами індивіда, що зумовлює постійний в історичному часі приріст жанрових ознак, сюжетів, мотивів, структурних, інтонаційних та інших елементів досліджуваних ФТМФ за рахунок різноспрямованої міграції архетипів цих елементів між текстами різних жанрів.

6. На фонетичному рівні провідними засобами забезпечення сугestії тексту є ізохронність вимовляння суміжних іntonогруп, яка досягається паралелізмом інтонаційних моделей і ритмічних структур у поєднанні зі спадними тонами з однаковою швидкістю зміни напрямку їхнього руху, ідентичною наповненістю суміжних іntonогруп ритмогрупами, однаковою тривалістю пауз у межах висловлення/фабульного елемента, переважанням коротких іntonогруп, наявністю інтенсифікатора смислу ключового слова та його оформленням високим спадним кінетичним тоном висхідно-спадної конфігурації.

7. Інваріантні просодичні моделі та зміна емоційно-прагматичного потенціалу англійських ФТМФ зумовлюються змістом окремих фабульних елементів текстів, що входять до складу структурних компонентів уніфікованих алгоритмічно-фабульних моделей розгортання фольклорних сюжетів, яким властива така інваріантна послідовність: для *міфів, казок і легенд*: зав'язка → розвиток подій → кульмінація → розв'язка; *анекдотів*: вступ → коментар → кода (у разі його наближення до казки) або тема → коментар → кода (при подібності до загадки); *прислів'їв*: референт і коментар; *притч*: розповідь і настанова; *загадок*: зміст і відгадка як кінцевий структурний елемент, що формується у свідомості реципієнта.

8. На аудитивному рівні інваріант інтонаційної моделі усної актуалізації ФТМФ оформлюється: подрібненістю структурних компонентів і фабульних елементів на іntonогрупи, хвилеподібним мелодичним контуром, усіченою та поступово спадною ступінчастою шкалою з порушенням поступовістю, спадним термінальним тоном, просодичними контрастами, функціонуванням у межах однієї іntonогрупи двох і більше кінетичних тонів, викремленням семантичних центрів розширеним позитивним чи негативним тональним інтервалом, помірними темпом і гучністю.

9. На акустичному рівні ознаками інваріантних моделей просодичного оформлення англійських ФТМФ є: переважання високого рівня тонального максимуму і його локалізації на першому наголошенному складі шкали або на ядерному складоносієві іntonогрупі; низький тональний рівень завершення структурних компонентів текстів; середній/розширений тональний інтервал на їхніх стиках; довга пауза між структурними

компонентами міфів, казок і легенд, середня – текстів притч, загадок і анекdotів, коротка – на стиках структурних компонентів прислів'їв; середня зона середньозвукової тривалості фабульних елементів; середній рівень інтенсивності всіх фабульних елементів та середній діапазон інтенсивності з локалізацією її максимуму на такті ініціальної іntonогрупи або на ядерному складоносієві кульмінації міфів, казок і легенд.

Теоретичне значення роботи полягає в розробці нового функціонально-енергетичного підходу до дослідження енергетичних особливостей просодичної організації англійських ФТМФ, який є внеском у подальший розвиток фонетичного знання. Формування методологічних зasad міждисциплінарних комплексних досліджень специфіки просодичної організації англійських ФТМФ різної прагматичної спрямованості із застосуванням енергограм й універсальних синергетичних моделей їхньої усної актуалізації та породження фоноконцептів є внеском у когнітивну фонетику, іntonологію, емотіологію й лінгвосинергетику. Когнітивно-дискурсивну лінгвістику та теорію тексту збагачено узагальненою моделлю концептуального простору ФТМФ; класифікацією підходів, напрямів та аспектів їхніх досліджень, побудованих шляхом стратифікації елементів простору узагальненої картини наукового пізнання міфів; систематизацією жанрів ФТМФ за уніфікованими структурними й функціональними ознаками; теоретико-методологічним виопрацюванням системно уніфікованих схем алгоритмічно-фабульної будови ФТМФ, супроводжуваних матрицею змістового насичення алгоритмічно-фабульних елементів їхнього сюжету. Висновки роботи набувають значущості у фоностилістиці, риториці, теорії мовної комунікації, культурі мовлення та прагмалінгвістиці для вивчення питань, пов'язаних з аналізом ролі просодичних засобів в оформленні жанрової специфіки тексту й вираженні його прагматичного спрямування.

Практична цінність дослідження полягає в можливості використання його положень і результатів у курсах теоретичної (розділи “Фонологічна система мови”, “Сегментний і надсегментний рівні мови”, “Фоностилістика”) і практичної фонетики англійської мови (розділи “Іントонаційна структура тексту”, “Іntonaciя мовлення”), загального мовознавства (розділи “Мова й невербалні форми спілкування”, “Мова та міжкультурна комунікація”), лінгвістики тексту (розділ “Мовні засоби актуалізації тексту”), теоретичної граматики (розділ “Прагматика речення”), інтерпретації художнього тексту (розділ “Композиція і сюжет художнього тексту”), а також у курсах за вибором з іntonацийного оформлення тексту. Вони використовуються в науково-дослідній роботі

аспірантів під керівництвом дисертанта і можуть бути застосовані для подальшого комп'ютеризованого аналізу змістової організації ФТМФ як основи для автоматичного проектування альтернативних варіантів актуалізації подібних творів. Теоретично обґрунтований та експериментально апробований кількісний критерій рівня емоційно-прагматичного потенціалу структурних компонентів ФТМФ підвищує ефективність комп'ютерного опрацювання усного мовлення. Обґрунтована й апробована комплексна методика дослідження та отримані результати можуть бути екстрапольовані на матеріал інших мов.

Апробацію теоретичних положень, результатів і висновків дисертаційного дослідження здійснено на 56 наукових і науково-практичних конференціях і симпозіумах, у тому числі:

33 міжнародних, проведених в Україні: VI, X, XII, XIII Міжнародна наукова конференція “Каразінські читання: “Людина. Мова. Комуникація” (Харків, 2007, 2011, 2013, 2014); XII Міжнародна науково-практична конференція IATEFL Ukraine (Ірпінь, 2007); II, III, VII, VIII Міжнародна науково-практична конференція “Мови і світ: дослідження та викладання” (Кіровоград, 2008, 2009, 2013, 2014, 2015); “Формула компетентності перекладача” (Київ, 2010, 2011); “Актуальні проблеми сучасної філології” (Київ, 2011, 2012); “Чинники розвитку філологічних наук в ХХІ ст.” (Львів, 2012); “Взаємодія одиниць мови й мовлення: комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий і методичний аспекти” (Київ, 2013, 2014, 2015); IV, VI Міжнародна наукова конференція “Мова. Культура. Комуникація: образ майбутнього у картинах світу і знакових системах” (Чернігів, 2013, 2015); “Перші Почепцовські читання” (Київ, 2013); I, II Міжнародна науково-практична конференція “Мови професійної комунікації: лінгвокультурний, когнітивно-дискурсивний, перекладознавчий та методичний аспекти” (Київ, 2014, 2015); IX Міжнародна науково-практична конференція “Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість” (Острог, 2015); “Пріоритети сучасного германського та романського мовознавства” (Луцьк, 2007, 2008, 2012, 2014, 2015); “Мова – література – мистецтво: когнітивно-семіотичний інтерфейс” (Київ, 2014); VII Міжнародна наукова конференція “Іноземна філологія у ХХІ ст.” (Запоріжжя, 2014);

7 всеукраїнських наукових конференціях: VII, VIII Всеукраїнська наукова конференція “Каразінські читання: Людина. Мова. Комуникація” (Харків, 2008, 2009); “Фонетика і фонологія: сучасні парадигми дослідження та формування фонетичної комунікативної компетенції в мовному вищому навчальному закладі” (Київ, 2008); XIV, XV, XVII Всеукраїнська науково-практична конференція TESOL (Харків, 2009; Рівне,

2010; Кам'янець-Подільський, 2012), “Проблеми дослідження озвученого мовлення” (Чернігів, 2015);

16 зарубіжних міжнародних конференціях: “Язык и дискурс в статистике и динамике” (Мінськ, Білорусь, 2008); “Naukowa przestrzec Europy – 2010” (Перемишль, Польща, 2010); “Лингвокультурное образование в системе вузовской подготовки специалистов” (Брест, Білорусь, 2011); “Бъдещите изследвания” (Софія, Болгарія, 2012); “Перевод как фактор развития науки, техники и спорта в современном мире” (Кіров, РФ, 2012); “Иностранные языки: лингвистические и методические аспекты” (Тверь, РФ, 2013); “In the beginning there was the Word: history and actual problems of philology and linguistics” (Лондон, Великобританія, 2013); “Building Cultural Bridges – Integrating Languages, Linguistics, Literature, Translation and Journalism into Education” (Алмати, Казахстан, 2013); International Journal of Arts and Sciences Conference (Бад-Хоффштайн, Австрія, 2013); “In Medias Res: Uses of Narrative in English Language Studies” (Кіренія, Північний Кіпр, 2013); “Социально-гуманитарные проблемы современности: человек, общество и культура” (Красноярськ, РФ, 2013); “Филологические науки в III тысячелетии” (Будапешт, Угорщина, 2013); VI Международная научная конференция “Проблемы концептуализации действительности и моделирования языковой картины мира” (Северодвінськ, РФ, 2013); “Языки и этнокультуры Европы” (Глазов, РФ, 2014); “Linguistics Beyond and Within” (Люблін, Польща, 2013, 2014).

Результати дослідження апробовано в курсі за вибором “Використання ФТМФ як засобу набуття мовленнєвої компетенції”, який викладався автором у Київському національному лінгвістичному університеті.

Публікації. Основні теоретичні положення й результати дисертаційного дослідження відображені в 50 публікаціях автора, у тому числі: одноосібній монографії, розділі зарубіжної колективної монографії, 27 статтях, з яких 17 одноосібних статей та 4 – у співавторстві опубліковано у фахових виданнях України, 5 – у закордонних академічних виданнях, 1 статтю – у виданні, яке не внесено до списку фахових, а також у 21 тезах доповідей на наукових конференціях. Загальний обсяг публікацій з проблематики дослідження складає 38,06 др. арк.

Особистий внесок дисертанта в публікаціях, написаних у співавторстві, полягає в обґрунтуванні доцільності групування ФТМФ у три класи за їхньою прагматичною спрямованістю [28]; відтворенні на підставі застосування методу історико-логічного аналізу ретроспективної картини генезису фольклорних творів [3]; науковому описі прикладів породження й актуалізації фоноконцептів [5; 33]; обґрунтуванні енерограм

висловлення [11; 39]; експериментальному встановленні меж діапазонів значень *K*-критерію емоційно-прагматичного потенціалу висловлення для його низького, середнього і високого рівнів [4].

Структура дисертаційної роботи складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, бібліографії і додатків. Обсяг роботи становить 661 сторінку, обсяг основного тексту – 418 сторінок (у тому числі 2 рисунки і 4 таблиці). Список використаної літератури містить 898 джерел, з яких 41 – довідкові й лексикографічні, 65 – ілюстративний матеріал.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрутовано вибір та актуальність теми дослідження, сформульовано його мету й завдання, визначено об'єкт і предмет, матеріал і методи, висвітлено наукову новизну і положення, що виносяться на захист, сформульовано теоретичне й практичне значення отриманих результатів, подано дані про їхню апробацію.

У розділі 1 “**Просодичні засоби оформлення фольклорних текстів малої форми як об'єкт лінгвістичних досліджень**” обґрутовано: проблеми дослідження закономірностей просодичного оформлення текстів малої форми; поняття тексту малої форми; підходи, напрями й аспекти досліджень фольклорних творів; основні структурно-семантичні й функціонально-прагматичні ознаки конкретних жанрів прозових ФТМФ; їхній максимальний обсяг; модель трансформації текстів усної народної творчості в мову сучасного інформаційного середовища; узагальнену графічну модель їхнього концептуального простору; роль фонетичних засобів в організації ФТМФ.

Аналізом теоретичних та експериментальних здобутків лінгвістів (С. Аттардо, Ю. І. Левін, Л. С. Піхтовікова, В. О. Самохіна, Л. Є. Туміна) і фольклористів (А. Дандіс, Вч. Вс. Іванов, Б. Кербеліте, Е. Кёнгес-Маранда, Г. Л. Перм'яков, В. Я. Пропп, О. Т. Хроленко) з'ясовано, що до *фольклорних текстів малої форми* відносять різні за жанровою належністю твори, які в комунікативному аспекті набувають компактності стилістичних прийомів і виразних засобів, лаконічності й логічності викладу етичної ідеї та мають просту композиційну будову. Розподіл текстів фольклорних жанрів на малі, середні й великі здійснено методом аналітичної обробки показників їхніх обсягів на підставі запропонованого нами методу охоплюючого кута, згідно з яким максимальний обсяг ФТМФ обмежується 2000 слів.

Стратифікацією простору дослідження міфів як вихідних фольклорних творів на три часткові наукові картини (космогонічну, соціо-антропологічну й психофізіологічну) доведено доцільність розгляду ФТМФ у межах

функціонально-енергетичного підходу, що охоплює структурний, прагматичний, когнітивний і сугестивний аспекти дослідження, результати якого мають інтегруватися в соціо-антропологічну й психофізіологічну наукові картини.

Установлено, що у процесі генезису фольклорних творів мають місце метаморфози на двох рівнях перетворень: функціональному і структурному. Функціональні перетворення у своїй крайній діалектичній точці можуть досягати трансформації ідеї фольклорного твору до її прямої протилежності (С. З. Агранович). Результатами структурних перетворень можуть стати зміни самого жанру фольклорного твору, його сюжету, мотивів тощо. До ознак метаморфоз відносять також розширення (пряма трансформація) або скорочення (зворотна трансформація) сюжетно-фабульної основи, мотивів, дійових осіб тощо вихідних фольклорних текстів (О. М. Веселовський). Сформовано узагальнену модель трансформації текстів усної народної творчості в мову сучасного інформаційного середовища, яка підтвердила генетичну неминучість приросту жанрових ознак, ідей та альтернатив спрямованості фольклорних творів, поділених на три різновиди прагматичної спрямованості: духовно-ідеологічну (легенда, міф), культурно-побутову (прислів'я, казка) та креативно-повчальну (загадка, анекdot, притча).

Шляхом синтезу ідей лінгвістів (Є. Б. Артеменко, М. В. Піменова) і фольклористів (Ю. Д. Караджаєв, Б. Малиновський) щодо уявного багатовекторного когнітивно-мовленневого простору усної народної творчості сформовано модель лінійної інтерпретації міграції ідеї-архетипу у формуванні змістових полів різноманітних фольклорних текстів, яка свідчить про здатність семантичного ядра будь-якого твору мігрувати крізь виникаючу з плином часу множину фольклорних жанрів. Виходячи з цього, побудовано узагальнену модель концептуального простору саморозвитку ФТМФ, ґрутовану на ідеї розгортання діалектичних суперечностей, що виникають між вимогами соціуму і потребами індивіда. Топологічне орієнтування площин ФТМФ у межах концептуальних полів цієї моделі, створюваних діалектичними осями “релігія – ідеологія” й “ідеалізовані уявлення – реалістичні уявлення”, уможливлює багатофакторний аналіз особливостей функціонування кожного з ФТМФ.

Уточнюючи окремі дефініції фольклорних творів, *mif* тлумачимо як стійкий первородний жанр усної народної творчості, у якому віддзеркалюється емоційно-афективний бік мислення представників певної спільноти та який з часів зародження культури виконує пізнавально-світоглядну і духовно-ідеологічну функції через вигадані оповіді,

що містять абстрактно-метафоричні уявлення про богів, явища природи та подій.

Притча є особливим засобом непрямої дидактичної комунікації з експліцитною або імпліцитною імперативною настановою щодо поведінки людини в побутових і соціальних стосунках, здатним здійснювати сугестивний вплив на свідомість та підсвідоме реципієнта завдяки алегоричному вербальному моделюванню етичних ідей високого ступеня узагальнення.

Легенда є прозовим розповідним твором релігійного або нерелігійного змісту ритуального чи неритуального характеру, побудованим на ідеалізовано-ідеологічних уявленнях, з повчальною настановою, спрямованою на пропаганду та сугестивне транслювання ідей релігійної чи світської ідеології, сюжет якого, зароджуючись на основі реальних подій і фактів минулого, ідеологізується з орієнтацією на пануючі в соціумі утопічно-фантастичні уявлення про оточуючий світ.

Загадка є фольклорним жанром, текст мікродіалогу якого має креативно-повчальну спрямованість та розважально-тренувальне призначення, яке реалізується завдяки асоціативно-креативному механізму переосмислення знання, наявного у свідомості реципієнта.

Прислів'я є лапідарним народним висловом повчального змісту, що шляхом узагальнення результатів соціально-історичного досвіду транслює прийдешнім поколінням провідні морально-етичні, філософські та побутово-умовивідні ідеї щодо оточуючої дійсності.

Казка є дидактичним епічно-поетичним оповіданням усної народної творчості, спрямованим на задоволення базових світоглядних потреб людської психіки через акумулювання в її сюжеті архетипових ідей споконвічної народної мудрості, висвітлення яких відбувається на тлі розгортання суперечливої боротьби між добром і злом та завдяки вигаданим явищам або чарівним діям персонажів добігає утопічно щасливого кінця.

Анекдот визначається як уживана в ситуативному мовленні невелика розважальна дидактична розповідь із дотепним фіналом, побудована на фактах життя історичних або пересічних особистостей, яка, будучи продуктом злободенної комічної колективної рефлексії на розвиток певної суспільної ситуації або природну зміну людських цінностей, використовує накопичений соціумом національний, ментальний та загальнолюдський досвід для досягнення розважального або критичного ефекту.

Вивчення особливостей взаємодії просодичних засобів в актуалізації текстів засвідчило, що, з одного боку, у функціональній площині найвагомішою ознакою, яка впливає на специфіку варіювання параметрів

інтонації ФТМФ, є їхнє прагматичне спрямування та конкретне функціональне призначення, з іншого – пошук інваріанта й варіантних реалізацій інтонаційних моделей самих текстів доцільно описувати, використовуючи традиційну номенклатуру засобів фонетичної системи.

У розділі 2 “**Теоретико-методологічні основи експериментального дослідження просодичної актуалізації англійських фольклорних текстів малої форми**” обґрунтовано теоретичні передумови та методологічні положення функціонально-енергетичного підходу до дослідження усної актуалізації англійських ФТМФ; установлено особливості взаємодії фонетичних засобів із засобами інших рівнів мови; систематизовано їхні структурні ознаки; викладено програму й методику експериментально-фонетичного дослідження енергетичної специфіки просодичних засобів організації англійських ФТМФ.

Визначено методологічні умови дослідження просодичного оформлення алгоритмічно-фабульних моделей ФТМФ, згідно з якими модель англійської народної казки набуває такого вигляду: *зав'язка* (місце події → дійові особи → причини виникнення проблеми) → *розвиток подій* (пошук шляху вирішення проблеми → початок дій з вирішення проблеми → неочікувана зустріч або зміна подій → причини виникнення нової проблеми → пошук шляху її вирішення → засіб та результат вирішення проблеми) → *кульмінація* (загострення проблеми) → *розв'язка* (наслідки вирішення проблеми). Структурні компоненти міфу охоплюють таку послідовність його фабульних елементів: *зав'язка* (місце події → дійові особи → причини виникнення проблеми) → *розвиток подій* (дії з вирішення проблеми → зміна обставин → виникнення нової проблеми → дії щодо її вирішення → результат вирішення проблеми) → *кульмінація* (загострення проблеми) → *розв'язка* (наслідки й коментарі).

Тричленна структура притаманна текстові анекdotу, яка у разі його наближення до казки містить: *вступ* (місце подій → дійові особи) → *коментар* (розвиток дій і подій → виникнення проблеми) → *коду*; у випадку подібності із загадкою охоплює: *тему* (референт) → *коментар* (характеристика → дія) → *коду*.

Структуру прислів’їв складають референт і коментар, обмеженість якої компенсується віялом альтернатив фабульних елементів (дія, якість, намір, мрія, явище, стан, значущість, помилка, недолік тощо), що декодуються свідомістю реципієнта як позитивна або негативна настанова.

Компонентами структурно-фабульної будови текстів притч є *розповідь* (вихідна дія → розвиток дій → результат) і *настанова*. Структура загадки в комунікативному процесі складається зі змісту загадки, який містить опис

об'єкта її усвідомлення, та відгадки як структурного елементу, що формується у свідомості реципієнта.

Опис енергетичної специфіки взаємодії просодичних засобів оформлення англійських ФТМФ проводився шляхом розробки методологічних положень функціонально-енергетичного підходу на підставі концептуальної парадигми енергетичної теорії мовлення (А. А. Калита), у межах якої мовлення розглядається в координатах “емоція” – “прагматика” – “смисл”. Доведено можливість однозначної оцінки інваріанта усної або письмової актуалізації різних типів і видів мовленнєвих фрагментів лише за двома параметрами порядку (прагматичним та емоційним потенціалами), тобто можливість на основі атракторів взаємодії логічного й емоційного начал свідомості індивіда прогнозувати кінцевий результат синергізму емоційно-прагматичного потенціалу у процесі породження мовлення.

Розроблено новий метод об'єктивної диференціації рівнів емоційно-прагматичного потенціалу висловлення, вихідною ідеєю якого слугувало припущення, що потік мовлення, який передає переживання й наміри мовця, за своєю фізико-енергетичною сутністю принципово подібний до потоків рідин або газів. На цих підставах обґрунтовано безрозмірний K -критерій рівня емоційно-прагматичного потенціалу висловлення, розрахункова формула якого набула такого вигляду:

$$K = \frac{F_0 \times t \times I_0}{1000 \times I_3},$$

де F_0 – ч.о.т. ($\Gamma\text{ц} = 1/\text{с.}$); t – тривалість звучання складу (мс.); I_0 – інтенсивність ч.о.т. ($\text{dB} = \text{ерг}/\text{м}^2\text{с.}$); I_3 – інтенсивність третьої форманти ($\text{dB} = \text{ерг}/\text{м}^2\text{с.}$); 1000 – коефіцієнт переведення мілісекунд у секунди.

Застосування цього критерію дозволило знайти нові засоби відображення картини комплексної взаємодії провідних лінгвальних і паралінгвальних факторів, що впливають на просодичне оформлення англійських прозових ФТМФ. У такий спосіб побудовано енергограму як уніфіковану форму графічного відображення результатів комплексної енергетичної оцінки просодичного оформлення певного фрагмента усного мовлення, яка містить його іntonограму, емоціограму, прагмаграму та піктограму.

Сформовано універсальну синергетичну модель породження й актуалізації фоноконцептів, під якими розуміється специфічне, сформоване внаслідок конкретного комунікативного досвіду мисленнєве утворення, що охоплює змістовий мінімум знання, здатне у формі звукового перцептивного образу або символу зберігатися в довгостроковій пам'яті індивіда і відтворюватися в усному мовленні за допомогою певних фонетичних структур (А. А. Калита).

Розроблено програму й методику експериментально-фонетичного дослідження, які базувалися на класифікації лінгвістичних ознак англійських ФТМФ, та передбачено їхній розгляд за прагматичною спрямованістю, диференціюванням за жанрами, конкретним функціональним призначенням і рівнями емоційно-прагматичного потенціалу. За структурою аналізовані тексти членовано до рівня алгоритмічно-фабульних елементів. Процедура виконання експерименту охоплювала: аудитивний і акустичний аналіз озвучених текстів; установлення типових й інваріантних інтонаційно-енергетичних моделей їхніх структурно-фабульних елементів; інтерпретацію даних дослідження та прогностичний аналіз результатів сугестивного впливу ФТМФ на реципієнта.

У розділі 3 “**Функціонування просодичних засобів актуалізації англійських фольклорних текстів малої форми**” наведено результати аудитивного й акустичного аналізу енергетичних особливостей усної актуалізації англійських ФТМФ.

Установлено наявність кореляції між типом структурно-фабульного компонента і просодичними засобами його організації. Специфіка інтонаційного оформлення “зав’язки” англійських народних *казок* полягає у її подрібненному поділі на інтоногрупи; наявності значної кількості пауз, які привертують увагу слухача до персонажів казки й обставин, що призводять до конфлікту; регулярності ритмічної структури; переважанні усіченого різновиду шкали; відсутності висхідного термінального тону, розширені тональних інтервалів, модифікацій тонального діапазону; висхідно-спадного мелодичного контуру, що надає їй певного ступеня емоційності й усуває монотонність звучання.

Початок “розвитку подій” маркується довгою паузою. Ініціальні інтоногрупи його першого фабульного елемента містять пряму мову, що вводиться середньо-пониженим або низьким рівним чи спадним термінальним тоном (*Now before the |farmer| goes to market | says |he to his wife*). “Розвитку подій” притаманні флюктуації параметрів інтонації, які створюють атмосферу очікування подальших подій. Мовлення набуває динамічності завдяки поєднанню в коротких інтоногрупах двох і більше кінетичних тонів різних тональних рівнів, рекурентності спадного тону в нефінальних інтоногрупах, розширенню тонального діапазону за рахунок уживання високих спадних тонів у зонах малої або збільшеної швидкості, перцептивних пауз. Темп і гучність актуалізації казки є помірними. Водночас, темп фабульного елемента, що передає несподівану зміну подій чи обставин, є прискореним, а семантичним центрами властива підвищена гучність. Зміни емоційного і прагматичного

потенціалів передаються поступово спадною ступінчастою (ПСС) шкалою з порушенням поступовістю та поступово спадною ковзною (ПСК) шкалою. Просодичне оформлення останнього фабульного елемента “розвитку подій” вирізняється модифікаціями темпу від помірного до прискореного або від помірного до сповільненого та чергуванням тональних рівнів, структурних конфігурацій і діапазонів термінальних тонів суміжних іntonогруп.

Експресивність “кульмінації” досягається її подрібненням на короткі іntonогрупи, змішаним ритмом, модифікаціями інтонаційних моделей і хвилеподібним мелодичним контуром. У довших іntonогрупах наголошується кожне повнозначне слово, що надає їм однакового ступеня проміантності (*That was |grinning from ↑ear to ear*) та слугує сприйняттю кульмінації як найбільш напруженоого елемента казки.

Темп “розв’язки” варіє від помірного до сповільненого, її іntonогрупи вирізняються паралелізмом інтонаційної моделі та ізохронністю вимовляння. Незалежно від лексико-граматичних засобів, “розв’язці” притаманна менша варіативність мелодичних контурів, рекурентність усіченої, ПСС та ПСК з порушенням поступовістю шкал, низького або середньо-підвищеноого спадного термінального тону із середньою чи зменшеною швидкістю, які й допомагають слухачеві усвідомити наслідки вчинків персонажів.

Фабульний елемент *прислів’їв* “референт” актуалізується на низькому рівні емоційно-прагматичного потенціалу із середнім тональним діапазоном. У ньому відсутні різкі тональні перепади; термінальним ритмогрупам властивий низький або середньо-підвищений спадний, вихідний чи рівний термінальний тон: “*Dead men § tell ↑no tales,*” *he said evenly* (Christie).

Англійські прислів’я характеризуються максимальними показниками прагматичного потенціалу у “коментарі”. Це досягається за рахунок широкого і розширеного тонального діапазону; поєднання в одній іntonогрупі двох різновидів високих спадних кінетичних тонів, реалізованих у різних регістрових зонах: *Birds of a feather § flock together.* || (Carroll); оформлення стику фабульних елементів розширеним чи широким позитивним тональним інтервалом; прискорення темпу й підвищення гучності. Типовими для ключового слова “коментарю” є високий розширений спадний тон, що має складну структуру (повний регістр з урахуванням його верхньої зони на наголошенному складі та нижньої зони низького регістру в затакті); спеціальний підйом і позитивні/негативні розширені тональні інтервали: *A|good conscience §|makes a ↑sound sleeper.* || (Christie).

“Зав’язці” *міфу* притаманне поступове зростання емоційного і прагматичного потенціалів до середнього рівня та актуалізація в розширеній або широкій зоні тонального діапазону, середньо-понижений/середньо-підвищений початок, наявність ПСС шкали з порушеню поступовістю і ПСК шкали та середньо-підвищених і високих зі зменшеною швидкістю спадних термінальних тонів, які вводять персонажів міфу або дають їм характеристику. У завершенні “зав’язки” має місце складний ритм, ускладнення мелодичного контуру шляхом поєднання у межах іntonогрупи двох кінетичних тонів, характерне для структурного компонента “розвиток подій”: *In the beginning, | Eu'ryome, | the Goddess of ↑All Things, | | rose naked § from Chaos... ||.*

Просодії фабульних елементів “розвитку подій” властива значна варіативність та підвищена емоційна забарвленість. Це досягається високим тональним рівнем його початку, незначним підвищенням гучності, переважанням складного ритмічного малюнка, наявністю контрастів тональних рівнів на стику суміжних іntonогруп та на їх ділянках, розширенім і широким тональним діапазоном, варіативністю напрямків руху термінальних тонів, взаємодія яких і формує складний тональний контур актуалізації “розвитку подій”.

“Кульмінації” міфу притаманні розширеній і широкий тональний діапазон; сповільнення темпу у фінальних іntonогрупах; спадний термінальний тон з малою швидкістю його руху й висхідно-спадною конфігурацією. Структурний компонент “розв’язка” характеризується середніми іntonацийними параметрами: хвилеподібним рухом тону; правильним простим ритмом; поділом на короткі іntonогрупи з однаковим іntonацийним рисунком; відсутністю різких тональних перепадів; помірними темпом і гучністю. Стики структурних компонентів міфи маркуються довгою паузою, високим тональним рівнем першого наголошеного складу, розширенім тональним діапазоном ініціальної іntonогрупи, підвищеною гучністю.

Сугestія “зав’язки” *легенд* досягається чітким поділом на короткі іntonогрупи; переважанням усічених шкал з висхідним рухом тону на такті; спеціальним підйомом в іntonогрупах (2-3 ритмогрупи): *Arthur was ↑now established § as king * over ↑all the land. ||*; домінуванням низьких спадних термінальних тонів у фінальних і нефінальних іntonогрупах, де вони набувають емфатичногозвучання; паралелізмом іntonацийних моделей; середніми за тривалістю паузами.

Актуалізація “розвитку подій” легенди супроводжується варіюванням емоційного і прагматичного потенціалів від низького рівня до високої зони середнього та взаємодією ПСС шкали з порушеню поступовістю,

розширеного тонального діапазону її реалізації, складного інтонаційного контуру, середнього або розширеного позитивного і негативного тональних інтервалів на ділянках “передтакт – такт” і “передтермінальна частина – термінальний тон”. Зростання емоційного потенціалу передається середньо-підвищеним і високим передтактом; варіативністю темпу; поєднанням в одній іntonогрупі двох кінетичних тонів, один з яких має високий тональний рівень для інтенсифікації смислу оформленого ним слова; складним ритмом і перцептивними паузами. Просодія “кульмінації” легенди є подібною до казки й міфу. “Розв’язка” легенди, якій властиве підвищення емоційного і прагматичного потенціалів до середнього рівня, набуває стриманої і спокійної манери звучання за рахунок вужчого, ніж у попередніх фабульних елементах, тонального діапазону, помірних темпу й гучності, переважання спадних термінальних тонів.

Фабульний елемент *притч* “вихідна дія” має низький рівень емоційного потенціалу, маркується усіченою шкалою у сполученні з низьким або середньо-пониженим вихідним термінальним тоном зменшеної швидкості зміни руху в його ініціальній іntonогрупі. У притчах з контамінованою у “вихідну дію” настановою зареєстровано стрімке підвищення емоційного потенціалу до середнього рівня. Найвищий рівень емоційності “вихідної дії” зафіковано у притчах, що починаються з довшої, порівняно з іншими текстами, іntonогрупи: *The Kingdom of Heaven is like unto a merchant man, | seeking | goodly pearls... .* Це відображається поступово вихідною ступінчастою (ПВС) шкалою у поєднанні з високим спадним термінальним тоном, інтенсивність вимовляння якого виокремлює лексичну одиницю як ключову і настанови, і вихідної дії притчі. Прагматичний потенціал “вихідної дії” є низьким у довших за обсягом текстах та зростає вже на початку коротких текстів за рахунок більш концентрованого в них алегоричного змісту або за наявності настанови притчі на її початку.

“Розвиток дій” у притчах має найвищий рівень емоційного потенціалу, зумовлений наявністю в ньому діалогічних реплік, що вводяться середньо-пониженим або середньо-підвищеним рівним термінальним тоном, який налаштовує на сприйняття інформації, суттєвої для декодування алегоричної розповіді. Просодія фабульного елемента “результат” привертає увагу до неминучого наслідуку вчинків персонажів притчі. Йому властиві: розширений тональний діапазон зі складними мелодичними контурами з підвищеною гучністю; оформлення ключових слів високими і середньо-підвищеними спадними термінальними тонами у зоні малої швидкості; наявність в одній іntonогрупі двох спадних кінетичних тонів: *And he would not... .*

“Настанова” притчі вирізняється найвищим рівнем прагматичного потенціалу та містить безпосереднє формулювання етичної ідеї тексту у формі духовної сентенції чи мирської поради та характеризується відсутністю різких тональних, динамічних і темпоральних перепадів, ритмічною регулярністю, низькими спадними термінальними тонами, що створює доброзичливе, але переконливо-повчальне звучання фінального елемента притчі. Категоричність й авторитетність звучання настанови досягається однаковим виділенням повнозначних слів, яке сприяє рівномірному розподілу її інформаційного навантаження та здійсненню сугестивного впливу на реципієнта.

Ініціальним структурним елементам *анекdotів* притаманний низький рівень емоційного і прагматичного потенціалів, репрезентований середніми параметрами інтонації: короткі іntonогрупи, середній/розділений тональний діапазон, усічена, ПСС або ПСС з порушенням поступовістю шкали, низький спадний термінальний тон. Водночас рематичні елементи “теми”, фіксація яких у пам’яті реципієнта є визначальною для декодування анекdotу, позначаються спеціальним підйомом та високим спадним термінальним тоном емфатичної конфігурації (висхідний рух тону на ядерному складоносії і спадний або рівний у затаці).

Перехід до “коментарю” маркується середньою за тривалістю паузою. “Коментарю” анекdotів, які тяжіють до казки, властива більша варіативність інтонації: наявність значної кількості розширених тональних інтервалів, здебільшого, на ділянці “передтермінальна частина – ядро” (*–for'give me*), високих спадних термінальних тонів та поєднання в одній іntonогрупі двох і більше кінетичних тонів (...*that you were her mother*). “Коментар” анекdotів, наблизених за структурою до загадки, має меншу варіативність компонентів інтонації та характеризується контрастами тональних рівнів на різних ділянках іntonогрупи, спадними тонами різних тональних рівнів, перцептивними паузами, які підсилюють семантичні контрасти анекdotу.

Перехід від “коментарю” до “коді”, яка має найвищий рівень емоційного і прагматичного потенціалів, позначається середньою або короткою паузою та реалізується за рахунок смислових контрастів, підсилиних сповільненням темпу, підвищенням гучності, модифікаціями тембрального забарвлення, контрастами тональних рівнів, поєднанням у межах її іntonогрупи двох кінетичних тонів, змішаною ритмічною структурою.

“Темі” *загадок* властиві помірні темп і гучність, висхідний термінальний тон у нефінальній іntonогрупі та спадний у фінальній із середньою швидкістю його руху, середній тональний діапазон, низький тональний рівень початку і завершення. Уведення об’єкта загадки

оформлюється середньо-підвищеним тональним рівнем, коли “тема” починається з повнозначного наголошеного слова (*Lives with\out a body, | \hears with\out ears*) або висхідним передтактом. Перерахування його ознак супроводжується чергуванням рівнів висхідних тонів (*It was \neither fish, \§ flesh, \§ nor bone...*), типовим для емоційно-нейтрального мовлення. Поступове підвищення емоційного потенціалу “теми” досягається функціонуванням у суміжних іntonогрупах спадних термінальних тонів, ПСС шкали з порушеню поступовістю (*When I was young and beautiful | I \wore a \uparrow blue \crown...*), оформленням ініціальної іntonогрупи високим спадним термінальним тоном широкого діапазону. Це привертає увагу слухача саме до ознак об’єкта, яка контрастує з ознаками, наведеними у “коментарі”.

Специфічне просодичне оформлення “коментарю” інтенсифікує лексичні одиниці, які збуджують у психіці реципієнта асоціації, образи й викликають аналогії для декодування відгадки за рахунок уживання двох спадних кінетичних тонів різного тонального рівня в одній іntonогрупі; усіченої ковзної, ПСК шкали з порушеню поступовістю та ПСС шкали з порушеню поступовістю; високих або середньо-підвищених спадних термінальних тонів у суміжних іntonогрупах, останній з яких має малу швидкість його руху: *Love to \fall \§ but \cannot \climb \|*.

Енергетичними ознаками *казки* є зростання її емоційного потенціалу у межах низького рівня у “зав’язці” (від K = 17 до K = 22), подальше його підвищення до високої зони середнього рівня або низької зони високого рівня у “розвитку подій” (від K = 27 до K = 89), сталий перебіг у високій зоні середнього рівня в “кульмінації” (K = 103,4) та різке зниження до низького рівня в “розв’язці” (K = 29,4). Низький у межах “зав’язки” прагматичний потенціал поступово зростає у “розвитку подій” та “кульмінації” до високої зони середнього рівня і залишається на ньому в “розв’язці”. У текстах *міфу* емоційний і прагматичний потенціали поступово зростають до середнього рівня у напрямку кульмінації (K = 92,7) та поступово знижуються у розв’язці (K = 30,3). Емоційний потенціал тексту *легенди* має висхідно-спадну динаміку його руху при незмінному підвищенні прагматичного потенціалу до середнього рівня.

Притчі властивий низький рівень емоційного потенціалу елемента “вихідна дія” (K = 20), який поступово зростає до високої зони низького рівня в “розвитку дій” (K = 32,6), досягає середнього рівня в “результаті” (K = 48,8) та підвищується до високої зони середнього рівня (K = 73,16) у “настанові”. Її прагматичний потенціал зростає у межах низького рівня на початку тексту до середнього у “розвитку дій” і “результаті” та досягає максимальних показників у “настанові”.

Динаміка зміни та полярність емоційного потенціалу *прислів'я* варіюють залежно від інформації, яка передує та/або слідує за ним. Прислів'я вирізняється одночасним зростанням емоційного і прагматичного потенціалів до високої зони його низького рівня у межах “референта” ($K = 18,6$) та до середнього рівня в “коментарі” ($K = 42,4$) при незначному переважанні прагматичного потенціалу. Емоційний потенціал загадки поступово зростає від низького до середнього у межах “теми” (від $K = 22$ до $K = 32$). У “коментарі” він стало актуалізується в низькій зоні середнього рівня ($K = 56,5$). Прагматичний потенціал загадки зростає від низького рівня в “темі” до високої зони середнього рівня на рематичному елементі “коментарю”.

Анекдоту притаманні низький рівень емоційного і прагматичного потенціалів ініціальних фабульних елементів ($K = 26,4$ – в анекдотах, наближених до загадки, і $K = 18$ – в анекдотах, подібних до казки) та зростання прагматичного потенціалу до високої зони, а емоційного потенціалу – до низької зони середнього рівня у “коді” ($K = 80$ – в анекдотах, наближених до загадки, та $K = 96$ – в анекдотах, подібних до казки). Показники його емоційного потенціалу залишаються нижчими від прагматичного.

Установлено зворотно-пропорційну залежність емоційно-прагматичного потенціалу ФТМФ від його обсягу: чим коротший текст, тим більш концентрованим і стрімким у динаміці розгортання є прагматичний потенціал тексту при низькому рівні чи незначному зростанні емоційного потенціалу і навпаки.

Типові фоноконцепти ФТМФ, зумовлені їхньою змістовою, структурною і прагматичною специфікою, мають різновиди: введення у розповідь, кульмінаційної напруги, настанови, завершення повідомлення, запиту інформації, вираження широї подяки, застереження, звертання, риторичного запитання зі значенням переконання-спонукання, саркастичного питання тощо.

Обґрунтovаний у розділі метод визначення сугестивного впливу ФТМФ на реципієнта передбачає два варіанти розгляду механізму реалізації цього явища. Перший обмежується аналізом розвитку часткових атракторів та потребує співпраці з психологами щодо розробки спеціальних тестів. Проте розгляд наслідків сугестивного впливу ФТМФ на мисленнєоворовленнєву діяльність людини у межах другого підходу є зручним для лінгвістів, позаяк він забезпечується, здебільшого, паралелізмом інтонаційних моделей і ритмічних структур суміжних іntonогруп у поєднанні зі спадними тонами з однаковою швидкістю зміни напрямку їхнього руху, приблизно однаковою тривалістю пауз, переважанням

коротких іントоногруп, наявністю спеціального підйому або паузи перед ключовим словом та/або його оформленням високим спадним кінетичним тоном висхідно-спадної конфігурації.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено інтегрований розгляд когнітивного, синергетичного, комунікативного та енергетичного аспектів просодичного оформлення англійських прозових ФТМФ. Установлено, що їхня просодична організація є наслідком комплексної взаємодії структурно-семантичних й емоційно-прагматичних виявів.

У функціонально-прагматичній площині англійським прозовим ФТМФ властива сукупність таких комунікативних ознак: загально-дидактичне призначення; духовно-ідеологічна, культурно- побутова й креативно-повчальна комунікативно-прагматична спрямованість; наявність архетипових сюжетів, мотивів, структурно-фабульних та інших елементів; компактність стилістичних прийомів і виразних засобів; логічність і лаконічність викладу етичної ідеї; відсутність надлишкової інформації та простота композиційної будови.

Сформовано модель лінійної міграції ідей-архетипів під час формування змістових полів різноманітних фольклорних текстів, що віддзеркалює здатність ідеї-архетипу як вихідного семантичного ядра будь-якого міфу мігрувати крізь виникаючу множину інших жанрів фольклорних текстів, та узагальнену модель трансформації текстів усної народної творчості в мову сучасного інформаційного середовища. З їхньою допомогою доведено історично-соціальну зумовленість невпинного приросту жанрових ознак, ідей, мотивів, структурних, інтонаційних та інших елементів творів, а також існування подібної взаємної різноспрямованої міграції цих елементів між текстами фольклорних жанрів.

На підставі законів синархії та аналітичного опрацювання показників і критеріїв визначення обсягів фольклорних творів установлено, що в сукупності їхніх жанрів простежується стійка закономірність щодо супідядності обсягів тексту, з огляду на яку виявлено оптимальні межі загального розподілу фольклорних творів на малі, середні й великі та доведено, що максимальний обсяг ФТМФ не має перевищувати 2000 слів.

Сформовано узагальнену модель концептуального простору ФТМФ, яка віддзеркалює ідеї розвитку суперечностей між вимогами соціуму і потребами індивіда, що розгортаються у площині, створюваній діалектичними осями “релігія – ідеологія” й “ідеалізовані уявлення – реалістичні уявлення”.

Застосуванням універсальної трирівневої системи ознак функціонального призначення ФТМФ (загально-дидактична функція, комунікативно-прагматична спрямованість і конкретне функціональне призначення) доведено ефективність її використання як методологічного орієнтиру у формулюванні уточнених визначень міфу, легенди, казки, байки, притчі, прислів'я, анекдоту і загадки.

Висунута й апробована ідея уніфікованого впорядкування відомих жанрів фольклорних творів на основі використання типових структурно-фабульних моделей розгортання їхніх сюжетів у вигляді матриць, що відображають зв'язок структурних компонентів тексту з його смисломістким насиченням, виконує роль універсального методологічного інструментарію чіткої систематизації будь-якого обсягу фольклорного матеріалу, необхідного для проведення подібних за об'єктом експериментальних досліджень та структурування опису їхніх результатів.

Унаслідок пошуку нових міждисциплінарних засобів відображення комплексної взаємодії провідних лінгвальних факторів, що впливають на специфіку просодичного оформлення англійських прозових ФТМФ, доведено доцільність використання у межах функціонально-енергетичного підходу енергограми висловлення, яка містить компактні синхронізовані у часі іntonограму, емоціограму і прагмаграму озвучених фрагментів ФТМФ, та універсальної синергетичної моделі саморозвитку процесів породження фоноконцептів.

Архетиповими ознаками просодичного оформлення стиків структурних компонентів, які забезпечують семантичну єдність сюжетної лінії казок, міфів і легенд, є: маркування їхнього початку довгою паузою, середній або розширений тональний інтервал, зумовлений реалізацією першого наголошеного складу на високому або підвищенному рівні, розширений тональний діапазон ініціальної іntonогрупи та підвищена гучність її вимовляння. Тексти притч, загадок та анекдотів вирізняються оформленням стиків їхніх структурних компонентів середніми за тривалістю паузами, а прислів'їв – короткими. Архетипових ознак організації структурно-фабульних елементів набувають: висхідно-спадна конфігурація високого або середньо-підвищеного спадного термінального тону, який уводить персонажів твору, розширений позитивний або негативний тональний інтервал, коротка внутрішньосинтагменна пауза, спеціальний підйомом чи високий широкий спадний тон, реалізований у зоні малої швидкості, які виокремлюють семантичні центри фабульних елементів.

Установлено такі інваріанти іntonаційних моделей текстів зазначених нижче фольклорних жанрів: казка: висхідно-спадний і хвилеподібний

мелодичний контур, переважання усіченої та ПСС шкали з порушеню поступовістю, спадного термінального тону усіх структурних різновидів, наявність двох кінетичних тонів у межах іntonогрупи, просодичних контрастів, підвищена подрібність структурних компонентів і фабульних елементів; *легенда*: розширеній тональний діапазон, хвилеподібний рух тону, завершення спадними тонами різних модифікацій, відсутність складних і висхідних тонів, наявність спеціальних підйомів на словах-інтенсифікаторах, яким передує спадний рух тону на такті, іントонаційний паралелізм суміжних іntonогруп, легатоподібна ритмічна структура, дрібне членування на іntonогрупи та ізохронність їхнього вимовляння, переважання перцептивних пауз; *міф*: поділ фабульних елементів на короткі іntonогрупи, функціонування ПСС шкали з порушеню поступовістю та ПСК шкали, варіативність мелодичних контурів, наявність складних термінальних тонів, виділення елементів складних прикметників двома повними наголосами, виокремлення ключових слів розширенім позитивним/негативним тональним інтервалом; *притча*: усічена, ПВС шкала і ПСС шкала з порушеню поступовістю, спадний термінальний тон, хвилеподібний мелодичний контур, розширеній тональний діапазон першого наголошеного і ядерних складів, маркування рематичного елемента спеціальним підйомом або перцептивною паузою зі сповільненням темпу його вимовляння, поміrnі гучність і темп, проста ритмічна структура; *прислів'я*: відсутність різких тональних перепадів у “референті”, спадно-висхідний термінальний тон, низький або середньо-підвищений спадний чи рівний тон у термінальній ритмогрупі, проста ритмічна структура, поміrnі темп і гучність; оформлення “коментарю” хвилеподібним мелодичним контуром, наявність середніх / розширених тональних інтервалів на всіх структурних ділянках іntonогрупи, просодичні контрасти та емфатична конфігурація спадного термінального тону, прискорення темпу й підвищення гучності; *загадка*: нейтральні параметри іntonациї у фабульному елементі “тема” (висхідний термінальний тон у нефінальній іntonогрупі та спадний у фінальній, актуалізовані у зоні середньої швидкості, середній тональний діапазон, поміrnі темп і гучність); оформлення “коментарю” емфатичними просодичними засобами (поєднання у межах іntonогрупи двох спадних кінетичних тонів, усіченої ковзної та ПСК шкали з порушеню поступовістю, високих і середньо-підвищених спадних термінальних тонів); регулярна ритмічна структура, ізохронність звучання; *анекдот*: незначна варіативність усіх підсистем іntonациї в його ініціальному структурному компоненті та наявність розширених тональних інтервалів на всіх структурних ділянках іntonогрупи, просодичних контрастів,

варіативності темпу й тембрального забарвлення у “коментарі” і “коді”. Інваріантними засобами “коді” є поєднання двох кінетичних тонів у межах іントоногрупи, середньо-підвищений та високий різновиди спадного терміального тону, сповільнення темпу її вимовляння з незначним підвищенням гучності, змішана ритмічна структура.

Функціонально-енергетичний розгляд комплексної взаємодії емоційних, прагматичних, семантичних і структурних факторів уможливлює поглиблення опису інваріантної та варіантних реалізацій просодичних моделей структурних компонентів текстів ФТМФ на основі фундаментальних категорій лінгвістики (емоція, прагматика, структура, смисл).

Розроблену і практично апробовану у праці концепцію можна вважати системним базисом перспективного напряму подальшого комп’ютеризованого аналізу та автоматизованої класифікації спільних і диференційних ознак смисломісткої організації фольклорних творів та використовувати її як основу для автоматизованого проектування альтернативних реалізацій можливої множини подібних творів. Запропоновані методологія і комплексна методика вивчення енергетичних особливостей просодичного оформлення досліджуваних текстів здатні слугувати продуктивним методологічним підґрунттям для виконання подібних досліджень усних і письмових текстів інших жанрів.

До перспективних напрямів подальшого наукового пошуку в галузі дослідження просодичного оформлення тексту доцільно віднести питання: встановлення спільних ознак енергетичної специфіки просодичної актуалізації ФТМФ у різносистемних мовах; виявлення впливу мовної картини світу мовця на просодичне оформлення тексту; встановлення кореляції інваріантних, типових й архетипових структурних та інтонаційних моделей ФТМФ з відповідними моделями текстів малої форми художньої літератури; поглиблення знань про сугестивний вплив озвучених текстів на слухача, перебіг синергетичних процесів породження й актуалізації фоноконцептів у межах структурних компонентів творів з різними рівнями емоційно-прагматичного потенціалу та дослідження когнітивного аспекту функціонування засобів сегментного й надсегментного рівнів у процесі породження й декодування смислу текстів різної жанрової належності.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВИКЛАДЕНІ У ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ АВТОРА:

Монографії:

1. Тараненко Л. І. Актуалізація англійських прозових фольклорних текстів малої форми : [монографія] / Лариса Іванівна Тараненко. – К. : Кафедра, 2014. – 288 с. – Бібліогр. : с. 231–286. – ISBN 978-966-2705-81-2 (17,02 др. арк.).
2. Taranenko L. Prosodic Actualization of a Moral Admonition in Small Folklore Texts / L. Taranenko // Within Language, Beyond Theories (Vol. I) : Studies in Theoretical Linguistics : [monograph] / [ed. by Anna Bondaruk, Anna Praimowska]. – Cambridge : Cambridge Scholars Publishing, 2015. – P. 312–321. – ISBN 978-1-4438-7204-1.

Статті у фахових виданнях України:

3. Тараненко Л. І. Историко-логическая ретроспекция генезиса фольклорных произведений / А. А. Калита, Л. И. Тараненко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – № 1071, Вип. 75. – С. 44–53.
4. Тараненко Л. І. Критерий уровня актуализации эмоционально-прагматического потенциала высказывания / А. А. Калита, Л. И. Тараненко // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : [у 2 ч.]. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. – Вип. 105 (1). – С. 476–484.
5. Тараненко Л. І. Синергетизм порождения и актуализации фоноконцепта / А. А. Калита, Л. И. Тараненко // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : [у 2 ч.]. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. – Вип. 96 (2). – С. 213–219.
6. Тараненко Л. І. Алгоритмічно-фабульний аналіз структури англійських прислів'їв / Л. І. Тараненко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія “Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов”. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – № 1003, Вип. 70. – С. 113–120.
7. Тараненко Л. І. Алгоритмічно-фабульна побудова сюжетів англійських народних казок / Л. І. Тараненко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – № 1052, Вип. 74. – С. 163–171.
8. Тараненко Л. І. Англійська народна загадка: просодична організація, емоції, прагматика / Л. І. Тараненко // Науковий вісник

- Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Філологічні науки. – Луцьк, 2015. – Вип. 4 (305). – С. 270–276.
9. Тараненко Л. І. Дефініція та функції англійської фольклорної легенди / Л. І. Тараненко // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Філологічні науки. Мовознавство. – Луцьк, 2014. – Вип. 5(282). – С. 139–143.
 10. Тараненко Л. І. Жанрові особливості та функціональне призначення тексту англійського прислів'я / Л. І. Тараненко // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія : Філологічна. – Острог : Вид-во Нац. ун-ту “Острозька академія”, 2015. – Вип. 53. – С. 244–247.
 11. Тараненко Л. І. Метод комплексної енергетичної оцінки процесу просодичного оформлення мовлення / А. А. Калита, Л. І. Тараненко // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : [у 4 ч.]. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – Вип. 81 (1). – С. 359–365.
 12. Тараненко Л. І. Методологія та методика дослідження енергетичних особливостей просодичного оформлення англійських фольклорних текстів / Л. І. Тараненко // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ Видавець Лисенка В.Ф., 2015. – Вип. 138. – С. 561–568.
 13. Тараненко Л. І. Моделювання концептосфери змістового насичення фольклорних творів / Л. І. Тараненко // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – Вип. 127. – С. 163–172.
 14. Тараненко Л. І. Підходи та напрями дослідження фольклорних текстів малої форми / Л. І. Тараненко // Вісник Черкаського університету. Серія : Філологічні науки. – Черкаси : ЧНУ, 2014. – № 27 (320). – С. 64–69.
 15. Тараненко Л. І. Подібність структурно-фабульної побудови текстів англійської фольклорної притчі і байки / Л. І. Тараненко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. – № 1125, Вип. 79. – С. 30–36.
 16. Тараненко Л. І. Притча : функціональне призначення та трактування змісту / Л. І. Тараненко // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – Вип. 128. – С. 230–239.
 17. Тараненко Л. І. Просодичне оформлення структурно-фабульних компонентів тексту англійської народної казки / Л. І. Тараненко //

- Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – № 1155, Вип. 80. – С. 157–164.
18. Тараненко Л. І. Смисломісткі та структурні особливості тексту міфу / Л. І. Тараненко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. – № 1102. – С. 145–154.
 19. Тараненко Л. І. Спільність структурно-фабульних елементів англійських фольклорних міфів, казок і легенд / Л. І. Тараненко // Нова філологія : [зб. наук. пр. / [гол. ред. В. М. Манакін]]. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2014. – № 65. – С. 33–39.
 20. Тараненко Л. І. Структурні особливості та ознаки фольклорних текстів малої форми / Л. І. Тараненко // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : [у 5 ч.]. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. – Вип. 75 (3). – С. 137–143.
 21. Тараненко Л. І. Структурно-фабульні особливості побудови тексту притчі / Л. І. Тараненко // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія : Філологічна. – Острог : Вид. Нац. ун-ту “Острозька академія”, 2013. – Вип. 38. – С. 228–233.
 22. Тараненко Л. І. Сугестивний вплив озвученої казки на дитину / Л. І. Тараненко // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. – Вип. 118. – С. 148–155.
 23. Тараненко Л. І. Узагальнена дефініція та функціональні ознаки англійської фольклорної загадки / Л. І. Тараненко // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія “Філологічна”. – Острог : Вид-во Нац. ун-ту “Острозька академія”, 2014. – Вип. 48. – С. 248–250.
- Статті у зарубіжних академічних виданнях:
24. Тараненко Л. И. Жанровые признаки и дефиниция притчи / Л. И. Тараненко // Вестник педагогического опыта. Серия : Иностранные языки. История : [науч.-метод. журн]. – Глазов : ФГБОУ ВПО “Глазовский гос. пед. ин-т им. В. Г. Короленко, 2013. – Вып. 34. – С. 42–45.
 25. Тараненко Л. И. Определение мифа как речового феномена / Л. И. Тараненко // На пересечении языков и культур. Актуальные вопросы гуманитарного знания : [межвуз. сб. ст.]. – Киров : Изд-во ВятГГУ, 2013. – Вып. 4. – С. 146–149.

26. Тараненко Л. И. Стратификация пространства результатов исследований мифов / Л. И. Тараненко // В мире научных открытий. – Красноярск : Науч.-инновационный центр, 2013. – № 11.3 (47) : Проблемы науки и образования. – С. 308–318.
27. Тараненко Л. И. Фабульна структура фольклорної загадки та когнітивно-креативний механізм її декодування / Л. И. Тараненко // Science and Education a New Dimension. Philology, I (3). – Будапешт, 2013. – Issue 13. – С. 167–174.
28. Taranenko L. Generalized Model of the Genesis of Literary Genres / A. Kalyta, L. Taranenko // Humanities and Social Sciences Review. – 2013. – Vol. 02, No. 02. – P. 171–175.

Статті в інших виданнях:

29. Тараненко Л. И. Англійська народна казка : дефініція та функціонально-прагматичне спрямування / Л. И. Тараненко // Наукові студії – XXI (культура, освіта – антропоцентричні парадигми і сучасний світ). Серії : Філософія. Філологія. Педагогіка. Економіка / [редкол. : Р. В. Болдирєв та ін.]. – К. : Міленіум, 2014. – Вип. 3 (Т. 5). – С. 56–66.

Тези конференцій:

30. Тараненко Л. И. Алгоритмично-фабульная обусловленность просодической связности текста малой формы / Л. И. Тараненко // Формула компетентності перекладача : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (24 березня 2010 р.) / Нац. техн. ун-т України «КПІ». – К. : НТУУ «КПІ», 2010. – С. 111–113.
31. Тараненко Л. И. Динамика взаимодействия эмоционального и логического в создании связности текста малой формы / Л. И. Тараненко // “Naukowa przestrzec Europy – 2010” : materialy VI Miedzynarodowej naukowej-praktycznej konferencji. – Vol. 14. Jilologiczne nauko. Psychologia i socjologiz. Filozofia. – Przemysl : Nauka i studia, 2010. – S. 39–41.
32. Тараненко Л. И. Матричный анализ взаимодействия просодических и лексико-грамматических средств актуализации текстов малой формы / Л. И. Тараненко // Бъдещите изследвания – 2012 : материали за 8-а междунар. науч. практ. конф., (София, 17–25 февр. 2012). – София : “Бял ГРАД-БГ” ООД, 2012. – Т. 13 : Филологични науки. – С. 77–79.
33. Тараненко Л. И. Механизм порождения фоноконцепта / А. А. Калита, Л. И. Тараненко // Лингвокультурное образование в системе вузовской подготовки специалистов : сб. материалов междунар. науч.-практ. конф., (Брест, Беларусь, 17–18 нояб. 2011 г.) / Брестский гос. ун-т имени А. С. Пушкина. – Брест : БрГУ, 2012. – С. 17–20.
34. Тараненко Л. И. Обобщенная структурно-фабульная модель текста англоязычного мифа [Электронный ресурс] / Л. И. Тараненко // Языки

- и этнокультуры Европы : материалы Всерос. науч.-практ. конф. с междунар. участием, (Глазов, 20–21 нояб. 2014 г.) : [науч. электронное изд.] . – Глазов : Глазов. гос. пед. ин-т, 2015. – 1 электр. опт. диск (CD-ROM).
35. Тараненко Л. И. Структурная организация фольклорных текстов малой формы : состояние и перспективы исследования / Л. И. Тараненко // Перші Почепцівські читання : матеріали Міжнар. наук. конф., (Київ, 25–27 верес. 2013 р.) / Київський нац. лінгв. ун-т. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2013. – С. 99–101.
 36. Тараненко Л. И. Алгоритмично-фабульна побудова англійських прислів'їв / Л. И. Тараненко // Формула компетентності перекладача : матеріали III Міжнар. науково-метод. конф., (Київ, 21 берез. 2012 р.) / Нац. техн. ун-т України «КПІ». – К. : НТУУ «КПІ», 2012. – С. 74–77.
 37. Тараненко Л. І. Методологічне підґрунтя моделювання концептосфери змістового насичення фольклорних творів / Л. І. Тараненко // Мова – література – мистецтво: когнітивно-семіотичний інтерфейс : матеріали Міжнар. наук. конф., (Київ, 25–27 верес. 2014 р.) / Київський нац. лінгв. ун-т ; [відп. ред. О. П. Воробйова]. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2014. – С. 116.
 38. Тараненко Л. І. Моделювання когнітивно-креативного механізму декодування загадки / Л. І. Тараненко // Каразінські читання : Людина. Мова. Комунікація : тези доп. XIII наук. конф. з міжнар. участью, (Харків, 7 лют. 2014 р.) / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. – Ч. 2 : М–Я. – С. 125–127.
 39. Тараненко Л. І. Модель енергетичного аналізу мовлення / А. А. Калита, Л. І. Тараненко // Каразінські читання : Людина. Мова. Комунікація : матеріали VIII Всеукр. наук. конф., (Харків, 5 лют. 2009 р.) / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2009. – С. 125–127.
 40. Тараненко Л. І. Модель розгортання сюжету англійської народної казки / Л. І. Тараненко // Мова. Культура. Комунікація: Образ майбутнього у картинах світу і знакових системах : матеріали IV Міжнар. наук. конф., (Чернігів, 25 квітня 2013 р.) / Чернігів. нац. пед. ун-т імені Т. Г. Шевченка. – Чернігів : Чернігів. нац. пед. ун-т імені Т. Г. Шевченка, 2013. – С. 138–140.
 41. Тараненко Л. І. Обґрунтування робочої класифікації лінгвістичних ознак англійських фольклорних текстів малої форми / Л. І. Тараненко // Мови професійної комунікації : лінгвокультурний, когнітивно-дискурсивний, перекладознавчий та методичний аспекти : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 16 квіт. 2015 р.) / НТУУ “КПІ”. – К. : Кафедра, 2015. – С. 52–53.

42. Тараненко Л. І. Просодична організація англійської фольклорної казки / Л. І. Тараненко // Взаємодія одиниць мови та мовлення : комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий і методичний аспекти : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 28 квіт. 2015 р.) / НТУУ “КПІ”. – К. : НТУУ “КПІ”, 2015. – С. 46–49.
43. Тараненко Л. І. Просодичне оформлення структурно-фабульних елементів англійських народних загадок / Л. І. Тараненко // Мова. Культура. Комунікація : дослідження мови та літератури в глобалізованому світі : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., (Чернігів, 24–25 квіт. 2015 р.) / Чернігів. нац. пед. ун-т імені Т. Г. Шевченка. – Чернігів : Чернігів. нац. пед. ун-т імені Т. Г. Шевченка, 2015. – С. 108–112.
44. Тараненко Л. І. Психоенергетика сприйняття озвученої казки дитиною / Л. І. Тараненко // Світ емоцій у дзеркалі когніції : мова, текст, дискурс : тези доп. Круглого столу, присвяченого ювілею проф. О. П. Воробйової, (Київ, 27 верес. 2012 р.) / Київ. нац. лінгв. ун-т ; відп. ред. Л. Ф. Присяжнюк]. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2012. – С. 28–29.
45. Тараненко Л. І. Система етичних ідей змісту Євангельських притч / Л. І. Тараненко // Взаємодія одиниць мови та мовлення: комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий і методичний аспекти : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 28 берез. 2014 р.) / НТУУ “КПІ”. – К. : НТУУ “КПІ”, 2014. – С. 73–76.
46. Тараненко Л. І. Систематизація фольклорних текстів малої форми / Л.І. Тараненко // Каразінські читання : Людина. Мова. Комунікація : матеріали X Міжнар. наук. конф., (Харків, 4 лют. 2010 р.) / ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2011. – С. 286–288.
47. Тараненко Л. І. Сугестивно-когнітивні механізми сприйняття озвученої казки дитиною / Л. І. Тараненко // Взаємодія одиниць мови й мовлення: комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчний і методичний аспекти : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 29 берез. 2013 р.) / Нац. техн. ун-т України «КПІ». – К. : НТУУ «КПІ», 2013. – С. 92–95.
48. Taranenko L. Algorithmic Plot Structure of English Fairy Tales / L. Taranenko // Linguistics Beyond and Within : Challenging Ideas and Innovative Applications : Book of Abstracts of the II International Linguistics Conference, (Lublin, Poland, 6–7 November 2014) / John Paul II Catholic University of Lublin, Poland. – Lublin, 2014. – P. 107–108.
49. Taranenko L. Differentiation of Small Folklore Texts According to their Length / L. Taranenko // In the Beginning there was the Word : History and

- Actual Problems of Philology and Linguistics : Materials Digest of the XLVI International Research and Practice Conference and I stage of the Championship in Philological Sciences, (London, March 28 – April 02, 2013) / The International Academy of Science and Higher Education (UK). – L. : International Academy of Sciences and Higher Education, 2013. – P. 100–102.
50. Taranenko L. Prosodic Actualization of a Moral Admonition in Small Folklore Texts / L. Taranenko // Linguistics Beyond and Within : Book of Abstracts of the International Linguistics Conference, (Lublin, Poland, 14–16 November 2013) / John Paul II Catholic University of Lublin, Poland. – Lublin, 2013. – P. 104.

АНОТАЦІЯ

Тараненко Л. І. Просодичні засоби актуалізації англійських фольклорних текстів малої форми (експериментально-фонетичне дослідження). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. – Харків, 2016.

У роботі, виконаній на ґрунті нового функціонально-енергетичного підходу до досліджень фонетичних явищ, установлено просодичні ознаки усної актуалізації англійських фольклорних текстів малої форми, зумовлені структурними, комунікативно-когнітивними й емоційно-прагматичними факторами.

Фольклорні тексти систематизовано за комунікативно-прагматичною спрямованістю в три укрупнені класи: духовно-ідеологічні (міфи, легенди), культурно-побутові (казки, прислів'я) і креативно-повчальні (загадки, притчі, анекдоти) тексти. Уточнено дефініції притч, казок, міфів, легенд, прислів'їв, загадок, анекдотів, змодельовано концептуальний простір їхньої актуалізації та розроблено уніфіковані алгоритмічно-фабульні моделі розгортання їхніх сюжетів.

Обґрунтовано синергетичні моделі саморозвитку фоноконцептів і психоенергетичного механізму сугестивного впливу фольклорного тексту на слухача, побудовано енергограми усної актуалізації фабульних елементів з використанням кількісного K -критерію рівня емоційного і прагматичного потенціалів текстів та виявлено їхні типові інтонаційно-енергетичні моделі. Експериментально встановлено інваріантну й варіантні реалізації інтонаційних моделей англійських фольклорних творів малої форми, параметри яких описано в межах структурно-фабульних компонентів текстів та на їхніх стиках.

Ключові слова: алгоритмічно-фабульна модель, англійські фольклорні тексти малої форми, аудитивний та акустичний аналіз, емоційних і прагматичних потенціали, енергограма, інваріантна й варіантні інтонаційні моделі, просодичні засоби.

АННОТАЦІЯ

Тараненко Л. И. Просодические средства актуализации английских фольклорных текстов малой формы (экспериментально-фонетическое исследование). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина. – Харьков, 2016.

В рамках разрабатываемого нами нового междисциплинарного функционально-энергетического подхода в диссертации исследованы особенности просодического оформления английских прозаических фольклорных текстов малой формы с учетом синергетического аспекта их актуализации.

Являющийся теоретическим междисциплинарным инструментарием, функционально-энергетический подход основан на понимании фонетических явлений как результата стохастического порождения речи, движущей силой которого является психофизиологическая энергия говорящего, обладающая способностью к перераспределению между лингвистическими и паралингвистическими средствами коммуникации. Он позволил осуществить рассмотрение явления просодического оформления фольклорных текстов как сложную многоуровневую энергетическую систему, имеющую антропосоциокультурную природу и характеризующуюся физиологическим, эмоциональным и логическим уровнями стохастического энергообмена.

На основе использования авторского графико-аналитического метода охватывающего угла обосновано, что к фольклорным произведениям малой формы следует относить тексты прозаических фольклорных жанров (легенды, мифы, сказки, басни, притчи, пословицы, анекдоты и т.д.), произведения поэтической и музыкальной природы (баллады, частушки, считалки) и тексты, не существующие самостоятельно без речевого контекста (угрозы, проклятия, ритуальные призывы), объем которых не превышает 2000 слов. Показано, что разножанровые фольклорные тексты малой формы имеют дидактическое назначение и в соответствии с их коммуникативно-прагматической направленностью могут быть объединены в три укрупненных класса: духовно-идеологические (мифы, легенды, баллады), культурно-бытовые (сказки,

пословицы, поговорки) и креативно-назидательные (загадки, притчи, басни, анекдоты) тексты.

Концептуальное пространство фольклорных произведений малой формы представлено нами в виде модели, ограниченной плоскостями, отражающими развитие противоречий между требованиями социума и потребностями индивида, которые приводят с течением времени к постоянному приросту жанровых признаков, сюжетов, мотивов, структурных, интонационных и других элементов фольклорных произведений за счет разнонаправленной миграции этих элементов между текстами разных жанров.

Обоснована эффективность описания инвариантных интонационных моделей, обусловленных содержанием отдельных фабульных элементов английских фольклорных произведений малой формы, в соотнесении с унифицированными алгоритмично-фабульными моделями развития их сюжетов, основанных на следующих алгоритмах актуализации компонентов их текстов: для мифов, сказок и легенд: завязка → развитие событий → кульминация → развязка; анекдотов: введение → комментарий → кода (в случае его приближения к сказке) или тема → комментарий → кода (в случае подобия загадке); пословиц: референт и комментарий; притч: рассказ и наставление; загадок: содержание и отгадка как конечный структурный элемент, формирующийся в сознании реципиента.

Программа и методика исследования включала формирование массива экспериментального материала по лингвистическим признакам изучаемых текстов, а также предусматривала их дифференциацию по типу коммуникативно-прагматической направленности, жанрам, конкретному функциональному назначению и уровням эмоционального и прагматического потенциалов.

В результате исследования установлены: зависимость инварианта и вариантов просодической организации английских фольклорных произведений малой формы от эмоциональных, прагматических, семантических и структурных факторов; энергограммы устной актуализации фабульных элементов, построенные с использованием количественного *K*-критерия уровня эмоционально-прагматического потенциала текста; типовые фоноконцепты, присущие фольклорным текстам; механизмы суггестивного влияния фольклорных текстов на реципиента.

Ключевые слова: алгоритмично-фабульная модель, английские фольклорные тексты малой формы, аудитивный и акустический анализ, инвариантные и вариантные интонационные модели, просодические средства, эмоциональный и прагматический потенциалы, энергограмма.

ABSTRACT

Taranenko L. I. Prosodic Means Actualizing English Small Form Folk Texts (an Experimental Phonetic Study). – Manuscript.

Thesis for a Doctoral Degree in Philology: speciality 10.02.04 – Germanic Languages. – Vasyly Karazin Kharkiv National University. – Kharkiv, 2016.

The paper is a study of prosodic features of English small form folk texts' oral actualization influenced by structural, communicative, cognitive as well as emotional and pragmatic factors, which are defined within the framework of a new functional-and-energetic approach to the research of phonetic phenomena.

Folk texts are systematized according to their pragmatic aim into three enlarged classes: spiritual-and-ideological (myths, legends), cultural-and-household (proverbs, fairy tales) and creative-and-teaching (riddles, anecdotes, parables) texts. The thesis offers revised definitions of parables, fairy tales, myths, legends, proverbs, riddles and jokes, a model of their conceptual space and unified algorithmic patterns of their plot development.

The dissertation advances synergetic models of the phonoconcept self-development and a psycho-energetic mechanism of a folk text's subliminal influence on the recipient. It introduces energygrams formed with the use of a quantitative *K*-criterion of the texts' emotional and pragmatic potentials and their typical intonation-and-energy patterns. It also substantiates invariant and variant intonation patterns of English small form folk texts, whose parameters are described both within the text structural components and at their junctures.

Key words: auditory and acoustic analysis, emotional and pragmatic potentials, energygram, English small form folk texts, invariant and variant intonation patterns, plot algorithmic pattern, prosodic means.

Підписано до друку 26.04.2016.
Формат 60 x 90/16. Друк ризографічний.
Гарнітура Times New Roman.
Зам. 1804/2016. Ум. вид. арк. 1,9.
Тираж 100 прим. Ціна договірна.

Надруковано ФОП Сверделов М.О.
м. Харків, вул. Гв. Широнінців, 24, корп. А, кв. 33.
Свідоцтво про державну реєстрацію ВОО № 971661 від 13.12.2005.